

Повноваження Служби безпеки України як правоохоронного органу спеціального призначення в інформаційній сфері

Колеснікова Марія Вікторівна
Сумський державний університет, юридичний факультет;
викладач кафедри права;
e-mail: mashunia@meta.ua

This article deals with the authorities of the Security Service of Ukraine as a special organ in the informational field.

ВСТУП

Служба безпеки України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України, посідає важливе місце серед учасників інформаційних відносин. Правовий статус СБ України у інформаційній сфері визначається Законом України «Про Службу безпеки України», а також законами України «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінально-процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення та іншими законодавчими актами.

Велике значення полягає у визначенні повноважень СБ України щодо механізмів та процедур отримання інформації в інтересах забезпечення державної безпеки, здійснення оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності.

Особливість правоохоронних органів полягає у тому, що правоохоронна діяльність впливає на ті суспільні відносини, які мають суспільно-небезпечний характер - протиправні діяння.

Отже, предметом правоохоронної діяльності є правопорушення та інші явища, що їх обумовлюють, а об'єктом захисту та охорони - ті суспільні відносини, на які вони посягають .

ОСНОВНИЙ ТЕКСТ

В ст.5 Закону України «Про інформацію» зазначено, що кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів [2, ст. 43].

СБ України є суб'єктом інформаційної діяльності, оскільки виконує дії, спрямовані на задоволення інформаційних потреб громадян. Законодавством передбачено, що громадськість України через засоби масової інформації та в інших формах у визначеному законодавством порядку інформується про діяльність Служби безпеки України згідно ст. 7 Закону України «Про Службу безпеки України». Завданнями контррозвідувальної діяльності є добування, аналітична обробка та використання інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної та іншої діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України [3,ст.2]. Для цього СБ України має право, наприклад, витребувати, збирати і вивчати документи та відомості, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, джерела і розміри їх доходів для попередження і припинення розвідувальних, терористичних та інших

протиправних посягань на державну безпеку України [3, п. 5, ст. 7].

Відповідно до чинного законодавства України, СБ України та її підрозділи, реалізуючи оперативно-розшукову діяльність, мають право опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу; ознайомлюватися з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій [4, пп. 1, 4, ст. 8].

Закон України «Про інформацію» передбачає, що Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень.

Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом [2, ст.21].

В Законі України «Про Службу безпеки України», не вказано два важливих терміни, використання яких значно полегшило б процес отримання інформації: безперешкодно і безоплатно: «одержувати на письмовий запит керівника відповідного органу Служби безпеки України від міністерств, державних комітетів, інших відомств, підприємств, установ, організацій, військових частин, громадян та їх об'єднань дані і відомості, необхідні для забезпечення державної безпеки України, а також користуватись з цією метою службовою документацією і звітністю» [1, п. 3 ст. 25]. Як бачимо, для інформаційних запитів органів СБ України обов'язковою умовою є підписання їх керівником органу (тобто у центральному управлінні СБ України – головою або його заступниками, у регіональних органах СБ України – їх начальниками або заступниками).

Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» вказує на можливість отримання необхідних даних чи матеріалів «за наявності визначених законом підстав» [3, п. 5 ст. 7],

що дозволяє особам, яким направляється інформаційний запит, висловлювати

прохання пояснювати про ці підстави. Однак, підстави для здійснення оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності органами СБ України передбачені відповідними законами [3, 4]. Нагляд за додержанням законів органами СБ України здійснюється прокуратурою України. Тобто, суб'єкт (юридична чи фізична особа), до якої адресовано запит, не може перебирати на себе функції прокуратури щодо перевірки законності здійснення органами СБ України оперативно-розшукової чи контррозвідувальної діяльності. Інформаційний запит СБ України у будь-якому випадку має бути задоволений.

В Законі України «Про Службу безпеки України» вказано, що «Служба безпеки України взаємодіє з Управлінням охорони вищих посадових осіб України, правоохоронними та митними органами України у порядку і на засадах, визначених законами, указами Президента України та прийнятими на їх основі актами Служби безпеки України і відповідного відомства» [1, ст. 17], «Служба безпеки України взаємодіє з державними органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, які сприяють виконанню покладених на неї завдань. Громадяни України та їх об'єднання, інші особи сприяють законній діяльності Служби безпеки України на добровільних засадах» [1, ст. 8]. Отже, громадянин спочатку має пересвідчитись у законності діяльності СБ України, а потім прийняти рішення співробітничати з органами безпеки, чи ні. Причому, ані критеріїв та шляхів визначення законності діяльності СБ України, ані обов'язку співробітничати з правоохоронним органом спеціального призначення законодавство не визначає.

Відповідні позиції Законів України «Про Службу безпеки України» («входить у порядку, погодженому з адміністрацією підприємств, установ та організацій і командуванням військових частин, на їх територію і в службові приміщення») [1, пп. 4 ст. 25] та «Про контррозвідувальну діяльність» («виключно для припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань на державну безпеку України, а також при переслідуванні осіб,

підозрюваних у проведенні такої діяльності, у будь-який час безперешкодно заходити і перебувати на території та в приміщеннях органів державної влади та їх структурних підрозділів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності, а на військові об'єкти, що охороняються, – в установленому порядку») [3, п. 8 ст. 7] не діють, оскільки у випадку відмови власників пропустити співробітників контррозвідки у приміщення або взагалі їх опору, представники СБ України не мають можливості оперативно припинити скоєння злочину і речові докази злочину можуть бути знищені. Службі безпеки України, її органам і співробітникам для виконання покладених на них обов'язків надається право: вимагати від громадян та посадових осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень Служби безпеки України, перевіряти у зв'язку з цим документи, які посвідчують їх особу, а також проводити огляд осіб, їх речей і транспортних засобів, якщо є загроза втечі підозрюваного або знищення чи приховання речових доказів злочинної діяльності [1, п. 1 ст. 25]. У Законі України «Про Службу безпеки України» зазначено, що СБ України має право подавати органам державного управління обов'язкові для розгляду пропозиції з питань національної безпеки України, в тому числі про припинення роботи, пов'язаної з державними таємницями, яка виконується з порушенням встановлених правил [1, п. 2 ст. 25]. Завдання, які стоять перед СБ України щодо захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян щодо забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їх прав і свобод, законних інтересів, запобігання правопорушенням та їх припинення.

ВИСНОВКИ

Для покращення роботи необхідно реформувати систему правоохоронних органів в цілому і СБ України. Доцільним є законодавче закріплення положення про право СБ України одержувати

безперешкодно і безплатно від підприємств, установ і організацій на письмовий запит відомостей, необхідних для виконання завдань, покладених на органи СБ України. Також надати правового закріплення положення про право СБ України вносити відповідним державним органам, громадським об'єднанням або службовим особам, підприємствам, установам, організаціям обов'язкові до розгляду подання про необхідність усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів у сфері державної безпеки. Для виконання СБ України своїх завдань закріпити положення про обов'язок громадян сприяти органам СБ України при виконанні їх завдань з усунення загроз державній безпеці, розкриття та припинення злочинів проти миру і безпеки людства, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] 1. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року // Відомості Верховної Ради, 1992. – № 27. – Ст. 382.
- [2] 2. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України, 1992. – № 48.
- [3] 3. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 року // Відомості Верховної Ради, 2003. – № 12. – Ст. 89.
- [4] 4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради, 1992. – № 22. – Ст. 303.